

Latinské výrazy mali svoje slovenské ekvivalenty, ktoré pisatelia poznali a často aj v tom istom kontexte používali latinský i slovenský výraz. Latinské a slovenské synonymné výrazy sa v textoch vyskytujú často tesne vedľa seba, napr.: *znamosty a conversarye; listy a czedulky*. Členy v uvedených synonymných dvojiciach sú z hľadiska obsahu rovnocenné, líšia sa len tým, že jeden z uvedených výrazov je latinský a druhý slovenský. Tento štylistický prostriedok, ktorým sa dosahuje charakteristická ozdobnosť prejavu, sa, ako sme už spomínali, využíval aj pri takých dvojiciach slov, z ktorých jedno bolo české a druhé slovenské, prípadne obidva výrazy boli slovenské (*wiprosil a wipital, nevidela a nezbadala*).

Latinčina, podobne ako čeština, sa v textoch na Slovensku pociťuje ako knižný jazyk. Začleňovanie latinských slov do slovenského kontextu dodávalo písomnostiam pečať vážnosti, oficiálnosti a vzdelanosti (porov. Habovštiaková, 1961). Používanie latinských výrazov a citátových slov sa teda nepokladá za rušivý moment alebo za chybu proti nejakej ustálenej jazykovej norme. Čeština a latinčina aj napriek svojej vyspelosti nemali pre Slovákov reprezentatívnu hodnotu. Užší vzťah slovenčiny a češtiny v písomnostiach je daný blízkosťou jazykovej štruktúry.

4. Okrem češtiny a latinčiny nachádzame v písomnostiach administratívno-právneho charakteru i živý vplyv maďarčiny a nemčiny, a to najmä v lexikálnej oblasti (známy a často uplatňovaný je i maďarský zložkový pravopis). Maďarčina získavala podporu najmä od vládnucej vrstvy Uhorska, v ktorej mala prevahu zložka etnicky maďarská. Preto sa najmä ku koncu 18. storočia presadzuje aj ako úradný jazyk. Známu jazykovú praxou latinských listín administratívno-právneho charakteru vydávaných uhorskou kráľovskou kanceláriou, inštitúciami, vrchnosťami a jednotlivcami bolo pomad'arčovanie najmä slovenských miestnych názvov v latinskom kontexte, pričom sa práve maďarský alebo pomad'arčený názov považoval za oficiálny. Z prostredia najvyšších vládnych vrstiev prenikla maďarčina ako konverzačný jazyk i do radov slovenskej šľachty a zemianstva (porov. Doruľa, 1971; Paulíny, 1983). V prostredí slovenskej šľachty sa maďarčina prijíma a hodnotí ako panský jazyk, ktorým sa aj navonok demonštruje príslušnosť k privilegovanej feudálnej vrstve, k tzv. uhorskému feudálnemu národu (*natio hungarica*).

Prienik maďarských výrazov do našich písomností je daný jednak osobou pisára, ale aj národnostným zložením (mestského) obyvateľstva. V našom archívnom materiáli sa najčastejšie nachádzajú slová z okruhu „obyvateľstvo“ a „vecné reálie“, napr.: *hagduch, hajoss, ozogar, biress, kocs, czizmy, lam-pass, fogass, parteka, mentik*, ale i z okruhu „nadávky“: *gasz aszony* atď. V lexike skúmaných písomností sú frekventovanejšími nemecké slová, z ktorých niektoré žijú v slovenských nárečiach aj dnes, napr. slová z okruhu „obyvateľstvo“, „mestské reálie“, „výroba“, „exploatácia prírody“, „spoločenský život“: *panlikar, kapral, porkolab, handlar, rychar, hagtman, mag-*

ster, farar, draby, groff, biskup, hofer, frajir, magyr, garmek (yarmek), rinek, fortuna, fabrika, hofferstwy, kumst, pantowle, mincza, graizar, gresla, zemla, chartun, fertusska, flak, flagster, lajblik, fagka, flaska, czagch, pantok, funt, holby, ssaf, fassank, arest, ssenk, pomerkowaty, handluwat. Nachádzajú sa tu aj slová z okruhu „nadávky“, napr.: *pankhart, grobian, hunzft*.

5. V závere môžeme povedať, že jazykom písomností patriacich do administratívno-právneho štýlu 18. storočia a pochádzajúcich z Trnavy a jej okolia je kultúrna západoslovenčina (porov. Krajčovič 1962, 1964).

Vplyv cudzích jazykov na uvedené písomnosti je daný nielen územnou polohou Trnavy (a okolia), ale i tradíciou (najmä pri používaní latinčiny), národnostným zložením obyvateľstva, úrovňou vzdelanosti a (ná)rečovou príslušnosťou pisára.

Literatúra

- DORUĽA, J.: O češtine na Slovensku v 16. a 17. storočí a o vývine slovenskej slovnice zásoby. *Slavica Slovaca*, 2, 1967, s. 23–35 a 364–378
- DORUĽA, J.: O maďarčine na Slovensku a o preberaní slov maďarského pôvodu do slovenčiny v období predbernolákovskom. *Studia Slavica Hungaricae*, XVII, 1971, s. 91–105.
- DORUĽA, J.: Slováci v dejinách jazykových vzťahov. I vyd. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1977. 136 s.
- Historický slovník slovenského jazyka I–III (A–P). Red. M. Majtán. Bratislava, Veda 1991–1994.
- HABOVŠTIKOVÁ, K.: K otázke lexikálneho pôsobenia latinčiny na slovenský jazyk v 16. – 18. stor. In: *Jazykovedné štúdie*. 6. Red. E. Paulíny. 1961, s. 78–90
- KRAJČOVIČ, R.: Hlavné fázy formovania kultúrnej západoslovenčiny. In: *K počiatkom slovenského národného obrodenia*. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1964, s. 171–180.
- KRAJČOVIČ, R.: K problematike formovania kultúrnej západoslovenčiny. In: *Zborník FF UK. Philologica*, 14 Red. E. Paulíny. Bratislava, SPN 1962, s. 67–101
- PAULÍNÝ, E.: *Dejiny spisovnej slovenčiny od začiatkov po súčasnosť*. Bratislava, SPN 1983. 256 s.

Dynamické tendencie pri prechýľovaní v súčasnej slovenčine a bulharčine

Luba Stojanova

Univerzita Klimenta Ochridského, Sofia

1. V našom príspevku zameranom na konfrontáciu javov v oblasti jazykovej dynamiky pri prechýľovaní podstatných mien v súčasnej slovenčine